

Inson Huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasi

Deklaratsiyasining 50 yilligiga bag'ishlangan nashr 1948-1998

O'zbekiston Respublikasi Milliy Markazi
Ishlab chiqqan: MEHRTILSIMI.uz – Ijtimoiy-huquqiy sayti,
MEHRTILSIMI.blogspot.com – Ijtimoiy-huquqiy sayti va
«SA.KR.UZ» Salamat Avezov shaxsiy veb-sayti
«Disability Rights» – Nogironligi bo'lgan shaxslar Maxsus to'plami

Inson Huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasi

Deklaratsiyasining 50 yilligiga bag'ishlangan nashr 1948–1998

Oldingizda inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasiga O'zbekiston informasion manbai. Ushbu manbai O'zbekistonda inson huquqlari muammolariga o'ch bo'lgan Internet foydalanuvchilariga qaratilgan. Server Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy Markazi tamonidan tashkil etilgan va qo'llab-quvvatlangan.

Inson huquqlari insoniyat mavjudligining va birgalikda yashashning asosidir. Inson huquqlari barcha uchun umumiy, ajralmas va o'zora bog'liqdir. Aynan inson huquqlari bizni odam qiladi. Ular muqaddas insoniy qadriyatlari uyini qurushimiz uchun yaratilgan tamoyillardir.

Biz yashash yoki rivojlanish, yoki turli fikrlilik, yoki tafovutlar to'g'risida so'z yuritar ekanmiz, biz o'zaro kelishuvchanlik to'g'risida gapiramiz qo'llab-quvvatlanayotgan, himoyalangan va qo'riqlanadigan o'zaro kelishuvchanlik barcha erkinliklarning kafolatidir. Uning siz biz o'z huquqlarimiz to'g'risida so'zlay olmaymiz.

Inson huquqlari mavjud barcha dinlar va madaniyatlarga xos bo'lgan va tinchlik va taraqqiyot asosi bo'lgan o'zaro kelishuvchanlik an'anasini o'zida mujassamlashtirgandir. Inson huquqlari hech bir madniyat uchun begona emas va barcha xalqlar uchun tabiiydir. Kelishuvchanlik va bag'rikenglik hamma vaqt ham davlat boshqaruvi va inson ahloqining intilish tamoyilari bo'lib kelgan. Biz bugungi kunda ushbu tamoyillarni inson huquqlari deya atamoqdami.

Inson huquqlari haqiqiy kuch bag'ishlovchi narsa ularning umumiyligidir. U har qanday chegalarni kesib o'tadi, har qanday to'siqlarni bartaraf etadi.

Inson huquqlari uchun kurash hamma vaqt va hamma yerda yakkahoqimlik va adolatsizlikning barcha shakllariga: qullik, mustamlakachilik, apartediga qarshi kurash bo'lib kelgan. Bugungi kunda uning dolzarbligi kamaydigan yoki mohiyati o'zgarmagan emas.

Jahondagi jaji do'stlarim!

Aynan Siz ushbu huquqlarni hozir va hamma vaqt amalga oshirilishiga ko'maklashishingiz lozim. Ularning taqdiri va kelajagi Sizning qo'lingizda. Inson huquqlari Sizning qo'lingizda, Ulardan foydalaning, Ularni himoyalang, Ularni qo'llab-quvvatlang, Ularni tushunishga harakat qiling va ularning bajarlishin qat'y talab qiling. Ular to'g'risida ga'mxo'rlik qiling va ularni boyiting. Ular Sizdagi mavjud eng yaxshi narsadir. Ularga hayot bag'ishlang.

BMT Bosh kotibi Kofi Annanning

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 50 yilligini nishonlash yillining boshlanishi munosabati bilan qilgan murojaatidan.

KIRISH

1948 yil 10 dekabrda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bosh Assambleyasi to'liq matni mazkur kitobchada keltirilgan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasini tasdiqladi va e'lon qildi. Ushbu tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan qarorni qabul qilar ekan, Bosh Assambleya Tashkilotning barcha a'zo davlatlarini Deklaratsiya matnini ommaviy chop etishga va "mamlakatlar va hududlarning siyosiy maqomlaridan qat'i nazar asosan maktablarda va boshqa o'quv maskanlarida tarqatishga, e'lon qilishga va tushuntirishga" chaqirdi.

INSON HUQUQLARI UMUMJAHON DEKLARATSIYASI

MUQADDIMA

Insoniyat oilasining barcha a'zolarga xos qadriyatlarni va ularning teng va ajralmas huquqlarini tan olish ozodlik, adolat va yalpi tinchlikning asosi ekanligini e'tiborga olib, va inson huquqlarini mensimaslik va undan nafratlanish insoniyat vijdonini g'azablantirgan vahshiyliklarni sodir qilishga olib kelganligini, odamlar so'z erkinligi va e'tiqodlariga ega bo'ladigan hamda qo'rquv va muhtojlikdan holi bo'lib yashaydigan dunyoni yaratish insonlarning intilishidir deb e'lon qilinganligini e'tbarga olib, va bunda insonning huquqlari qonun hukmronligi bilan qo'riqlanishi zarurki, pirovardida inson, so'nggi chora sifatida zulm va istibdodga qarshi isyon ko'tarishga majbur bo'lishni oldini olishni ta'minlash zarurligini e'tbarga olib, va xalqlar o'rtasidagi do'stona munosabatlarni rivojlantirishga ko'maklashish zarurligini e'tbarga olib, va Birlashgan Millatlarning Nizomida insonning asosiy huquqlariga, inson shaxsining qadr-qimmatga va erkak va ayolning tengligiga ishonchlarini tasdiqlaganliklari va yanada kengroq erkinlikda ijtimoiy taraqqiyot va turmush sharoitlarni yaxshilashga ko'maklashishga kelishilganliklarini e'tbarga olib, va a'zo davlatlar Birlashgan Millatlar Tashkiloti bilan hamkorlik qilishda inson huquqlari va asosiy erkinliklarini o'ta hurmatlash bobida harakat qilish majburiyatlarini olganliklarini e'tbarga olib, va mazkur huquq va erkinliklarning xususiyatlarini barcha tomondan anglanishi mazkur majburiyatlarning to'liq bajarishi uchun katta ahamiyatga ega ekanligini e'tbarga olib.

BOSH ASSAMBLEYA.

INSON HUQUQLARINING MAZKUR

UMUMJAHON DEKLARATSIYASI

Barcha xalqlar va barcha davlatlar bajarishga intilishi lozim bo'lgan vazifa sifatida e'lon qilar ekan, toki har bir inson va jamiyatning har bir tashkiloti doimo ushbu Deklaratsiya nazarda tutib ma'rifat va ta'lim yo'li bilan bu huquq va erkinliklarning hurmat qilishi, milliy va xalqaro taraqqiyparvar tadbirlar orqali ham uning bajarishi ta'minlanishiga, Tashkilotga a'zo bo'lgan davlatlar xalqlari o'rtasida va ushbu davlatlarning yurisdiksiyasidagi hududlarda yashayotgan xalqlar o'rtasida yoppasiga va samarali tan olishiga intilishlari zarur.

1-MODDA:

Hamma odamlar o'z qadr-qimmati hamda huquqlarida erkin va teng bo'lib tug'iladilar. Ular aql va vijdan ato qilingan va ular bir-birlariga nisbatan birodarlik ruhida munosabat qilishlari kerak.

2-MODDA:

Har bir inson, terisining rangi, jinsi, tili, dini, siyosiy yohud boshqa e'tiqodlaridan, milliy yoki ijtimoiy kelib chiqishi, mulkiy yohud tabaqaviy yoki boshqa sharoitidan qat'iy nazar ushbu Deklaratsiyada e'lon qiligan barcha huquqlar va erkinliklarga ega bo'lishi shart.

3-MODDA:

Har bir inson yashash, ozod bo'lish va shaxsiy dahlsizlik huquqiga egadir.

4-MODDA:

Hesh kim qullikda yoki erksiz holatda saqlarishi mumkin emas; qullik va qullar bilan savdo qilishlik barcha ko'rinishlarida ta'qiqlanadi.

5-MODDA:

Hech kim azoblarga yohud shafqatsiz, noinsoniy yoki o'zining qadr-qimmatini xo'rllovchi muomala va jazoga duchor etilmasligi kerak. Hech kim azoblarga.

6-MODDA:

Har bir inson qayerda bo'lishidan qat'iy nazar, o'zining huquqiy layoqali tan olishiga haqidir.

7-MODDA:

Barcha odamlar qonuni oldida tengdirlar va hech bir tafovutsiz qonunning teng himoyasiga haqlidirlar. Barcha odamlar ushbu Deklaratsiyani buzuvchi har qanday

kansitishdan va shunday kamsitishga undaydigan har qanday g'alamislikdan teng himoya qilinish huquqiga egadir.

8-MODDA:

Har bir inson unga konstitutsiya yohud qonun bilan berilgan asosiy huquqlari buzilgan hollarda vakolatti milliy sudlar tomonidan bu huquqlarning samarali tiklanishga haqlidirlar.

9-MODDA:

Hech kim asossiz qamalishi, ushlanishi yoki quvg'in qilinishi mumkin emas.

10-MODDA:

Har bir inson o'z huquq va burchlarini belgilash va unga qo'yilgan jinoiy ayblovning asoslantirilganligini aniqlashi uchun, to'liq tenglik asosida uning ishi oshkora va barcha adolat talablariga rioya qilingan holda mustaqil va xolis sud tamonidan ko'rib chiqilishi huquqiga ega.

11-MODDA:

1. Jinoyat sodir etganlikda ayblangan har bir inson unga ochiq sud majlisida himoya uchun barcha imkoniyatlar ta'minlangan holda, uning aybi qonuniy tartibta aniqlanmaguncha aybsiz deb hisoblanishga haqlidir.

2. Hech kim, milliy qonunlar yoki xalqaro huquqga ko'ra sodir etilgan vaqtda jinoyat deb topilmagan xatti-harakati yoki faoiliyatsizligi uchun jazoga hukim qilishi mumkin emas. Shuningdek, jinoyat sodir etilgan vaqtda qo'llanishi mumkin bo'lgan jazoga nisbatan og'irroq joza berilishi mumkin emas.

12-MODDA:

Hech kimning shaxsiy va oilaviy hayotiga o'zboshimchalik bilan aralashish, uy-joy dahlsizligiga, uning yozishmalaridagi sirlariga yoki uning nomus va sha'niga o'zboshimchalik bilan tajovuz qilishi mumkin emas. Har bir inson xuddi shunday aralashuv yoki tajovuzdan qonuniy himoya qilish huquqiga ega.

13-MODDA:

1. Har bir inson har bir davlat doirasida erkin yurish va o'ziga yashash joyi tanlash huquqiga ega.

2. Har bir inson har qanday mamlakatdan, xususan o'z mamlakatdan chiqib ketish va o'z mamlakatiga qaytib kelish huquqiga ega.

14-MODDA:

1. Har bir inson ta'qib tufayli boshqa mamlakatlardan boshpana izlash va o'sha boshpanadan foydalanish huquqiga ega.

2. Bu huquqdan haqiqatda nosiyosiy jinoyat sodir etish uchun yoki Birlashgan Millatlar Tashkilotining maqsad va printsiplariga zid xatti-harakat tufayli ta'qib paytida foydalanish mumkin emas.

15-MODDA:

1. Har bir insonning fuqaro bo'lish huquqi bor.
2. Hech kim o'z fuqaroligidan yoki fuqaroligini o'zgartirish huquqidan o'zboshimchalik bilan mahrum qilishi mumkin emas.

16-MODDA:

1. Balog'at yoshida yetgan erkaklar va ayollar irqiy belgisi, millati yohud dini bo'yicha hech qanday cheklashlarsiz nikohdan o'tishga va oila qurishga haqlidir. Ular nikohdan o'tishga va oila qurishga vaqtlarida va uni bekor qilish vaqtida bir xil huquqlardan foydalanadilar.
2. Nikoh faqat nikohdan o'tayotgan har ikki tomonning erkin va to'liq roziligi asosidagina tuzilishi mumkin.
3. Oila jamiyatning tabiiy va asosiy hujarasi sanaladi va jamiyat va davlat tomonidan himoya qilishga haqlidir.

17-MODDA:

1. Har bir inson yakka holda, shuningdek boshqalar bilan birgalikda mulkka egalik qilish huquqiga ega.
2. Hech kim zo'ravonlik bilan o'z mulkdan mahrum etilishi mumkin emas.

18-MODDA:

Har bir inson fikr, vijdon va din erkinligi huquqiga ega; bu huquq o'z dini yoki e'tiqodiga yakka o'zi, shuningdek boshqalar bilan birga amal qilish va ta'limotda, toat-ibodat qilishga va diniy rasm-rusm hamda marosimlarni ommaviy yoki xususiy tartibda ado etish erkinligini o'z ichiga oladi.

19-MODDA:

Hech bir inson e'tiqodlar erkinligi va ulani erkin ifoda qilish huquqiga ega; bu huquq hech bir to'siqsiz o'z e'tiqotlariga amal qilish erkinligini hamda axborot va g'oyalarni har qanday vosita bilan, davlat chegaralaridan qat'iy nazar, izlash, olish va tarqatish erkinligini o'z ichiga oladi.

20-MODDA:

1. Har bir inson tinch yig'inlar va uyushmalar o'tkazish huquqiga ega.
2. Hech kim biror bir uyushmaga kirishga majbur qilishi mumkin emas.

21-MODDA:

1. Har bir inson o'z mamlakatini boshqarishda bevosita yoki erkin saylangan vakillar orqali qatnashish huquqiga ega.
2. Har bir inson o'z mamlakatida davlat xizmatida teng kirish huquqiga ega.
3. Xalq irodasi hukumat hokimiyatining asosi bo'lishi lozim; bu iroda davriy va soxtalashtirilmagan, yalpi va teng saylov huquqida, yashirin ovoz berish yo'li bilan yoki ovoz berish erkinligini ta'minlaydigan boshqa teng qiymatli shakillar vositasida o'tkaziladigan saylovlarda o'zaksini topishi lozim.

22-MODDA:

Har bir inson jamiyat a'zosi sifatida ijtimoiy ta'minotga va o'zining qadr-qimmatini saqlash, shaxsning erkin rivojlanishi uchun zarur bo'lgan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy sohalaridagi huquqini milliy sa'y-harakatlar hamda xalqaro hamkorlik orqali va har bir davlatning tuzilishi shuningdek, resurslariga muvofiq amalga oshirishga haqli.

23-MODDA:

1. Har bir inson mehnat qilish, ishni erkin tanlash, adolatli va qulay ish sharoitida ega bo'lish va ishsizlikdan himoya qilish huquqiga ega.
2. Har bir inson hech bir kamsitishsiz teng mehnat uchun teng haq olish huquqiga ega.
3. Har bir ishlovchi kishi o'zi va oilasi uchun insonga munosib yashashni ta'minlaydigan adolatli va qoniqarli daromad olishga, zarur bo'lganda ijtimoiy ta'minotning boshqa vositalari bilan to'ldiruvchi daromad olish huquqiga ega.
4. Har bir inson kasaba uyushmalari tuzish va o'z manfaatlarini himoya uchun kasaba uyushmalariga kirish huquqiga ega.

24-MODDA:

Har bir dam olish va bo'sh vaqtga ega bo'lish, shu jumladan ish kunini oqilona cheklash huquqi va haq to'lanadigan mehnat ta'tili olish huquqiga ega.

25-MODDA:

1. Har bir inson o'zining hamda oilasining salomatligi va farovonligi ta'minlash uchun zarur bo'lgan turmush darajasiga ega bo'lish, jumladan oziq-ovqat, kiyim-kechak, uy-joy, tibbiy xizmat va zarur ijtimoiy xizmatga ega bo'lishiga hamda ishsizlik, kasallik, nogironlik, bevalik, qarilik yoki unga bog'lik bo'lmagan sharoitlarga ko'ra tirikchilik uchun mablag' bo'lmay qolgan boshqa hollarda ta'minlanish huquqiga ega.
2. Onalik va bolalik alohida g'amxo'rlik va yordam huquqini beradi. Barcha bolalar, nikohda yoki nikohsiz tug'ilishidan qat'i nazar bir xil ijtimoiy himoyadan foydalanishi kerak.

«Disability Rights» – Nogironligi bo'lgan shaxslar
Maxsus to'plami <https://t.me/nogironhuquqi>

26-MODDA:

1. Har bir inson ta'lim olish huquqiga ega. Ta'lim olishda hech bo'lmaganda boshlang'ich va umumiy ta'lim tekin bo'lishi lozim. Boshlang'ich ta'lim majburiy bo'lishi kerak. Texnik va hunar ta'limi hammaning qurbi yetadigan darajada bo'lishi, oliy ta'lim esa har kimning qobiliyatiga asosan hamma uchun yetarli imkoniyat doirasida bo'lmog'i kerak.
2. Ta'lim inson shaxsini to'la barkamol qilishga va inson huquqlari hamda asosiy erkinliklariga nisbatan hurmatni kuchaytirishga qaratilmog'i lozim. Ta'lim barcha xalqlar, irqiy va diniy guruhlar o'rtasida bir-birini tushunish, xayrixohlik va do'stlikka xizmat qilishi hamda Birlashgan Millatlar Tashkilotining tinchlikni saqlash borasidagi faoliyatiga yordamberishi kerak.
3. Kichik yoshdagi bolalari uchun ota-onalar ta'lim turini tanlashda imtiyoziy huquqqa ega.

27-MODDA:

1. Har bir inson jamiyatning madaniy hayotida erkin ishtirok etishga, sa'natdan bahramand bo'lishga ilmiy taraqqiyotda ishtirok va uning samaralaridan foydalanish huquqiga ega.
2. Har bir inson o'zi mualliflik qilgan ilmiy, adabiy yohud badiiy asarlarning natijasidan kelli chiqqan ma'naviy va moddiy manfaatlarni himoya qilish huquqiga ega.

28-MODDA:

Har bir inson ushbu Deklaratsiyada bayon etilgan huquq va erkinliklar to'liq amalga oshirilishini mumkin bo'lgan ijtimoiy va xalqaro tartib bo'lishi huquqiga egadir.

29-MODDA:

1. Har bir inson jamiyat oldida burchlidir, faqat shu holatdagina uning shaxsi erkin va to'liq kamol topishi mumkin.
2. Har bir inson o'z huquqi va erkinliklaridan foydalanishda o'zgalarning huquq va erkinliklarini demokratik jamiyatda yetarli darajada bo'lishini hamda hurmat qilishini ta'minlash, ahloq, jamoat tartibi, umum farovonligining odilona talablarni qondirish maqsadidagina qonunda belgilangan cheklanishlarga rioya etishi kerak.
3. Ushbu huquq va erkinliklarni amalga oshirish Birlashgan Millatlar Tashkilotining maqsad va printsiplariga aslo zid bo'lmasligi kerak.

30-MODDA:

Ushbu Deklaratsiyadagi hech bir narsa biror bir davlat, kishilar guruhi yoki alohida shaxslarga mazkur Deklaratsiyada bayon etilgan huquq va erkinliklarni yo'q qilishga

«Disability Rights» – Nogironligi bo'lgan shaxslar
Maxsus to'plami <https://t.me/nogironhuquqi>

yo'naltirilgan faoliyat bilan shug'ullanish yoki harakat qilish mumkin deb talqin etilmasligi kerak.

1. Jinoyat sodir etganlikda ayblangan har bir inson unga ochiq sud majlisida himoya uchun barcha imkoniyatlar ta'minlangan holda, uning aybi qonuniy tartibda aniqlanmaguncha aybsiz deb hisoblanishga haqlidir.

2. Hech kim, milliy qonunlar yoki xalqaro huquqga ko'ra sodir etilgan vaqtda jinoyat deb topilmagan xatti-harakati yoki faoiliyatsizligi uchun jazoga hukim qilishi mumkin emas. Shuningdek, jinoyat sodir etilgan vaqtda qo'llanishi mumkin bo'lgan jazoga nisbatan og'irroq joza berilishi mumkin emas.